

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Vink, C.L. de

Citation

Vink, C. L. de. (2004, April 21). *Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee*. Uitgeverij Eburon, Delft. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus Dr. D.D. Breimer,
hoogleraar in de faculteit der Wiskunde en
Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 21 april 2004
klokke 16.15 uur

door

Carel Leendert de Vink

geboren te Leiden in 1961

Promotiecommissie:

Promotor: prof. dr. C. van Bree

Co-promotor: dr. M.J. van der Wal

Referent: prof. dr. R.W.N.M. van Hout (Katholieke Universiteit Nijmegen)

Overige leden: prof. dr. F.L.M.P. Hinskens (Vrije Universiteit Amsterdam)

dr. I.M. Tieken-Boon van Ostade

prof. dr. J.W. de Vries

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Stichting Herinneringsfonds D.F.E. Meerburg te Katwijk en van de Gemeente Katwijk.

ISBN 90 5972 019 9

NUR 616; 620

Uitgeverij Eburon

Postbus 2867 / 2601 CW Delft

Tel.: 015 – 213 14 84 / Fax: 015 – 214 68 88

info@eburon.nl / www.eburon.nl

Foto omslag: Katwijk aan Zee vóór 1930 (detail ansichtkaart, uitgave van M.C. van der Lee Jz., Katwijk aan Zee; fotograaf onbekend)

Vormgeving: Rick Verhoog, Studio Yellow Amsterdam

© 2004 C.L. de Vink. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n).

Vooraf

Veel mensen hebben mij geholpen bij mijn onderzoek van het Katwijks dialect.

In de eerste plaats wil ik mijn informanten noemen, zonder wie het Katwijks niet bestaat. Deze informanten heb ik gevonden door bemiddeling van Vincent Bronkhorst, Cor van Duijn, Trijntje van Duijn-van den Oever, Wim van Duijn, Florence van Duijn-Ouwehand, Dirk W. Gesink, Wijnie Haasnoot, Ploon Herbert, Jaap Hoek, Geertje Kraaijenoord-Harteveld, Marijke Kuijt-van Duyn, Emilia van der Meij, Jaap van der Meij, Marco Meijvogel, Joop van der Mey, Klasiena van der Mey-Ouwehand, Atie van der Niet, Jan Nijgh, Dirk van der Plas, Dirk L. van der Plas, Janny van der Plas, Jaap van der Plas, Kees van der Plas, Leuntje van der Plas-Pronk, Judith Pronk, Krijna Schaap, Loes Schaap, Cees Stempels, An Stempels-den Hollander, Joke Verhoef-van der Plas, Carel de Vink, Nel de Vink-van Duijn, Arie Vooyo en Arie Vooyo jr.

Jan P. van Brakel †, Jan Messemaker, Wim van der Plas en Gerrit C. Zwaan hebben mij geholpen bij de datering van het dialect dat beschreven wordt in de beide boeken van Overdiep & Varkevisser (1940 en 1949). De families Overdiep en Varkevisser hebben bereidwillig antwoord gegeven op al mijn vragen.

In verschillende fasen van het onderzoek hebben Dédé Brouwer, Frans van Coetsem †, Marinel Gerritsen, Frans Hinskens en Roeland van Hout als leden van de begeleidingscommissie mij nuttige adviezen gegeven. Korrie Korevaart en Robin Meeuwisse hebben de tekst aandachtig doorgenomen en Rick Verhoog heeft het boek fraai vormgegeven.

Sonja Kaptein was vele jaren mijn steun en toeverlaat. En altijd waren in de buurt de onvergetelijke Mosje, Guus, Beer en Zorro.

Allen dank ik.

Rockanje, zomer 2003

Inhoud

Vooraf

Afkortingen	11
Schema's	12
Tabellen	13
Grafieken	15

1. Inleiding	17
1.1. Katwijk en het Katwijks	17
1.2. Literatuur in en over het Katwijks	18
1.3. Doel van het onderzoek – een eerste aanduiding	22

2. Theoretische achtergronden bij structuurverlies	23
2.1. Structuurverlies – een plaatsbepaling	23
2.2. Algemene noties betreffende contactlinguïstiek	25
2.3. S-stabiliteit	28
2.3.1. Inleidende opmerkingen	28
2.3.2. Primaire factoren	29
2.3.3. Secundaire factoren	36
2.3.4. Afsluiting	40
2.4. V-stabiliteit	41

3. Doel van het onderzoek – hypothesen	49
--	----

4. Overzicht van de grammatica	53
4.1. Verantwoording	53
4.1.1. Inleidende opmerkingen	53
4.1.2. Steun van de regionale omgeving	54
4.1.3. Frequentie	55
4.1.3.1. Frequentie bij klanken	56
4.1.3.2. Frequentie bij woordverschijnselen	57
4.1.4. Structurele eenvoud	59
4.1.5. Afwezigheid van concurrentie	59
4.1.6. Fonisch karakter	59
4.1.7. Afsluitende opmerkingen	61
4.2. Vergelijkende grammatica	62
4.2.1. Klanken	62
4.2.2. Morfologie	82
4.2.2.1. Flexie substantieven	82
4.2.2.1.1. Meervoudsvorming	82
4.2.2.1.2. Verkleinwoordvorming	84
4.2.2.1.3. Naamvallen	86

4.2.2.1.3.1. Naamvals- <i>e</i>	86
4.2.2.1.3.2. Naamvals- <i>s</i>	86
4.2.2.1.3.3. Naamvallen bij eigennamen	87
4.2.2.1.3.4. Een oude datief	88
4.2.2.2. Flexie adjectieven: verbuiging, trappen van vergelijking	88
4.2.2.3. Flexie werkwoorden	89
4.2.2.3.1. Het prefix <i>e-</i> en varianten	89
4.2.2.3.2. Sterke werkwoorden	90
4.2.2.3.3. Zwakke werkwoorden	96
4.2.2.3.4. Onregelmatige werkwoorden	98
4.2.2.3.5. Verschijnselen door inversie	100
4.2.2.3.6. Uitgangen in de tegenwoordige en verleden tijd	100
4.2.2.3.7. Deelwoorden	101
4.2.2.3.8. Imperatiefvormen	101
4.2.2.4. Voornaamwoorden	102
4.2.2.4.1. Persoonlijke voornaamwoorden	102
4.2.2.4.2. Onbepaalde voornaamwoorden	103
4.2.2.4.3. Bezittelijke voornaamwoorden	104
4.2.2.4.4. Wederkerende voornaamwoorden	104
4.2.2.4.5. Het wederkerig voornaamwoord	104
4.2.2.4.6. Aanspreekvormen	105
4.2.2.4.7. Aanwijzende voornaamwoorden	105
4.2.2.4.8. Vragende voornaamwoorden	106
4.2.2.4.9. Betrekkelijke voornaamwoorden	106
4.2.2.5. Telwoorden	107
4.2.2.6. De ontkenning	108
4.2.2.7. Wordvorming	109
4.2.2.7.1. Samenstelling	109
4.2.2.7.2. Afleiding	109
4.2.3. Syntaxis	110
4.2.3.1. Functiewoorden	111
4.2.3.1.1. Adposities (voorzetsels, achterzetsels, circumposities)	111
4.2.3.1.2. Lidwoorden	113
4.2.3.1.3. Voegwoorden	114
4.2.3.2. Constructies	114
4.2.3.3. Woordvolgordes	117
4.2.4. Woordenschat	118
4.2.4.1. Inhoudswoorden	118
4.2.4.2. Uitdrukkingen	124
4.2.4.3. Bijwoorden	125
5. Onderzoek	129
5.1. Opzet – algemeen	129
5.1.1. De informanten	129

5.1.2. Het interview	134
5.1.2.1. Inleidende opmerkingen	134
5.1.2.2. Vorm en inhoud	136
5.1.2.3. Opbouw	138
5.2. Uitvoering	141
5.2.1. Het zoeken van de informanten	141
5.2.2. Het afnemen van het interview	144
5.3. Resultaten – algemeen	145
5.3.1. Interpretatie van de resultaten	145
5.3.1.1. Norm	145
5.3.1.2. Analyse	146
5.3.2. Verwerking van de resultaten	147
5.4. Resultaten per onderdeel	148
5.4.1. Inhoudswoorden	148
5.4.1.1. Opzet	148
5.4.1.2. Resultaten	150
5.4.2. Lexicale fonologie	159
5.4.2.1. Opzet	159
5.4.2.2. Resultaten	163
5.4.3. Fonetiek	183
5.4.3.1. Opzet	183
5.4.3.2. Resultaten	184
5.4.4. Morfologie	186
5.4.4.1. Naamvallen bij eigennamen	186
5.4.4.1.1. Opzet	186
5.4.4.1.2. Resultaten	187
5.4.4.2. Meervoudsvorming	189
5.4.4.2.1. Opzet	189
5.4.4.2.2. Resultaten	191
5.4.4.3. Verkleinwoordvorming	195
5.4.4.3.1. Opzet	195
5.4.4.3.2. Resultaten	197
5.4.4.4. Werkwoordsvervoeging	199
5.4.4.4.1. Opzet	199
5.4.4.4.2. Resultaten	206
5.4.4.5. Morfologie – totaal	216
5.4.5. Syntaxis	218
5.4.5.1. Functiewoorden	219
5.4.5.1.1. Voorzetsels	219
5.4.5.1.1.1. Opzet	219
5.4.5.1.1.2. Resultaten	220
5.4.5.1.2. Wederkerende voornaamwoorden	222
5.4.5.1.2.1. Opzet	222
5.4.5.1.2.2. Resultaten	223

5.4.5.1.3. Functiewoorden – totaal	225
5.4.5.2. Constructies	225
5.4.5.2.1. Opzet	225
5.4.5.2.2. Resultaten	227
5.4.5.3. Woordvolgordes	230
5.4.5.3.1. Opzet	230
5.4.5.3.2. Resultaten	233
5.4.6. Bijwoorden	240
5.4.6.1. Opzet	240
5.4.6.2. Resultaten	241
5.5. Hypothese 1	243
6. Nabeschuwing	249
6.1. Terugblik	249
6.2. Nadere analyse van de resultaten	254
6.2.1. Sterkteverhouding tussen de factoren	254
6.2.2. Verhouding tussen de leeftijdsgroepen	259
6.3. Tot slot	262
Bijlagen	263
Bijlage 1. De datering van het dialect van de vissers, dat als basis heeft gediend voor Overdiep & Varkevisser 1940	265
Bijlage 2. Het interview	272
Bijlage 3. De informanten – leeftijden en leeftijdsgemiddelden	279
Bijlage 4. De informanten – (voormalige) beroepen	280
Bijlage 5. Persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen – antwoorden op vraag 15, en 17 tot en met 21	283
Bijlage 6. Persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen – antwoorden op vraag 16	286
Bijlage 7. Lexicale fonologie – scores per item (op basis van tabel 7)	288
Bijlage 8. Lexicale fonologie – individuele totaalscores, geordend per leeftijdsgroep van hoog naar laag	294
Bijlage 9. Lexicale fonologie – rangordes individuele totaalscores en leeftijden voor de totale groep, geordend van hoog naar laag	296
Noten	299
Bibliografie	313

Afkortingen

a-test	acceptabiliteitstest
b-test	betekenistest
bez.vnw.	bezittelijk voornaamwoord
bijv.nw.	bijvoeglijk naamwoord
c-test	contrasttest
DOORZ	doorzichtigheid
eng.	Engels
enk.	enkelvoud
fra.	Frans
FREQ	frequentie
FT+	primair fonetisch (verschil)
FT-	secundair fonetisch (verschil)
holl.	Hollands
kw.	Katwijk
lett.	letterlijk
LF	lexicaal-fonologisch (verschil)
mnl.	Middelnederlands
mv.	meervoud
ndl.	Nederlands
o.t.t.	onvoltooid tegenwoordige tijd
o.v.t.	onvoltooid verleden tijd
pers.vnw.	persoonlijk voornaamwoord
p-test	productietest
REGIO	steun van de regionale omgeving
st.ndl.	Standaardnederlands
VGR	(spelling) vergelijkende grammatica
vw.	verkleinwoord
v.v.t.	voltooid verleden tijd
vz.	voorzetsel
ww.	werkwoord
znw.	zelfstandig naamwoord
*	aanvulling op Overdiep & Varkevisser 1940 en 1949 (zie par. 4.1.7), indien geen strikt morfologische klankcorrespondentie (zie par. 4.1.3.1)

Schema's

Schema 1. Overdracht en overname	26
Schema 2. Source language agentivity	27
Schema 3. Primaire factoren in relatie tot de verschillende soorten taalelementen	34
Schema 3a. Primaire factoren in relatie tot de verschillende soorten taalelementen – alternatieve versie	255
Schema 4. Stabiliteitshiërarchie Borne	35
Schema 5. De stabiliteitsontwikkeling	41
Schema 6. De prototypische stadia	42
Schema 7. Verwachte dialectbeheersing tweede stadium	44
Schema 7a. Verwachte dialectbeheersing tweede stadium – alternatieve versie	256
Schema 8. Stabiliteitshiërarchie Haaksbergen en Enschede	45
Schema 9. Fonisch karakter, steun van de regionale omgeving, tekenfrequentie, distributionele sterkte en frequentie (kwantitatieve sterkte) van de klankcorrespondenties	79
Schema 10. Aantallen informanten per leeftijdsgroep (per sekse)	130
Schema 11. Opbouw van het interview en te toetsen hypothesen (met uitzondering van hypothese 1)	140
Schema 12. In het interview opgenomen lexicaal-fonologische klankcorrespondenties, geordend naar frequentie	160
Schema 13. In het interview opgenomen primair fonetische klankcorrespondenties, geordend naar frequentie	183
Schema 14. Spreiding (sub)onderdelen	259

Tabellen

Tabel 1. Inhoudswoorden (b-test), betekenis	150
Tabel 2. Inhoudswoorden (b-test), betekenis + gebruik	151
Tabel 3. Inhoudswoorden (woordtest), bekendheid	154
Tabel 4. Inhoudswoorden (woordtest), bekendheid + gebruik	155
Tabel 5. Inhoudswoorden (b- en woordtest), betekenis/bekendheid	158
Tabel 6. Inhoudswoorden (b- en woordtest), betekenis/bekendheid + gebruik	158
Tabel 7. Lexicale fonologie – klankcorrespondenties, geordend naar frequentie	165
Tabel 8. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties, geordend naar frequentie	168
Tabel 9. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen; uitkomsten voor J:O en G, geordend naar de respectievelijke frequentierangordes	175
Tabel 10. Lexicale fonologie – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen, uitgesplitst in klank- en/of tussencorrespondenties; uitkomsten voor J:O en G, geordend naar de respectievelijke frequentierangordes	176
Tabel 11. Lexicale fonologie – afzonderlijke items (geordend naar hun uitkomsten voor J:O en G) en hun voorkomen in corpus S2 in lijst A1 in Uit den Boogaart 1975	177
Tabel 12. Lexicale fonologie – steun regionale omgeving, totalen klankcorrespondenties H en R	181
Tabel 13. Lexicale fonologie – afzonderlijke klankcorrespondenties, geordend naar hun uitkomsten voor J:O en G, met een aanduiding van de regionale spreiding	181
Tabel 14. Fonetiek – klankcorrespondenties, geordend naar frequentie	185
Tabel 15. Naamvallen bij eigennamen	188
Tabel 16. Meervoudsvorming	192
Tabel 17. Verkleinwoordvorming	198
Tabel 18. Werkwoordsvervoeging – algemeen overzicht	207
Tabel 19. Werkwoordsvervoeging – steun van de regionale omgeving	208
Tabel 20. Werkwoordsvervoeging – frequentie	209
Tabel 21. Werkwoordsvervoeging – doorzichtigheid	209
Tabel 22. Werkwoordsvervoeging – afwezigheid van concurrentie I	210
Tabel 23. Werkwoordsvervoeging – afwezigheid van concurrentie II	211
Tabel 24. Werkwoordsvervoeging – vormen op <i>-ede</i> en <i>-ed</i>	212
Tabel 25. Werkwoordsvervoeging – overige items	213
Tabel 26. Werkwoordsvervoeging – totaal	214
Tabel 27. Werkwoordsvervoeging – <i>edroge</i> en <i>eslege</i> met varianten	215
Tabel 28. Morfologie – totaal	217
Tabel 29. Voorzetsels	220
Tabel 30. Wederkerende voornaamwoorden – algemeen	223

Tabel 31. Wederkerende voornaamwoorden – steun van de regionale omgeving	224
Tabel 32. Wederkerende voornaamwoorden – steun van de regionale omgeving, vormen uitgesplitst naar geslacht	224
Tabel 33. Functiewoorden – totaal	225
Tabel 34. Constructies	228
Tabel 35. Constructies met <i>en</i>	229
Tabel 36. Woordvolgordes	233
Tabel 37. Woordvolgordes (herziene indeling)	235
Tabel 38. Woordvolgordes – hoofd- en bijzinnen met ‘groene’ volgorde I	237
Tabel 39. Woordvolgordes – hoofd- en bijzinnen met ‘groene’ volgorde II	238
Tabel 40. Woordvolgordes – totaal	239
Tabel 41. Bijwoorden	241
Tabel 42. Hypothese 1	244
Tabel 43. Hypothese 1 – toetsing exclusief verkleinwoordvorming	247
Tabel 44. Bevestiging hypothesen 2 tot en met 5	251
Tabel 45. Bevestiging hypothesen 2 tot en met 5 – alternatieve waardering a-delen	253
Tabel 46. Hypothese 1a	257
Tabel 47. Verhouding leeftijdsgroepen	260
Tabel 48. Lexicale fonologie – hoogste en laagste individuele totaalscores per leeftijdsgroep	261

Grafieken

Grafiek 1. Lexicale fonologie J:O – eindcorrespondenties	169
Grafiek 2. Lexicale fonologie G – eindcorrespondenties	170
Grafiek 3. Lexicale fonologie J:O – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen	174
Grafiek 4. Lexicale fonologie G – eindcorrespondenties exclusief pieken en dalen	174

